



Sygn. akt I CSK 509/11

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 25 maja 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jan Górowski (przewodniczący)

SSN Józef Frąckowiak

SSN Iwona Koper (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa K. K.-L.

przeciwko Przedsiębiorstwu Państwowemu „Porty Lotnicze” w W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 25 maja 2012 r.,

skargi kasacyjnej powódki od wyroku Sądu Okręgowego

z dnia 6 kwietnia 2011 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu do ponownego rozpoznania.**

Uzasadnienie

Powódka K. K. – L. wystąpiła przeciwko pozwanemu Przedsiębiorstwu Państwowemu PORTY LOTNICZE w W., na podstawie art. 129 ust. 2 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jedn. Dz. U. 2008r. Nr 25, poz. 150 ze zm. – dalej jako p.o.ś.). pozwem o zapłatę odszkodowania z tytułu rewitalizacji akustycznej budynku oraz na podstawie art. 435 k.c. o odszkodowanie z tytułu spadku wartości nieruchomości.

Wyrokiem wstępnym z dnia 20 sierpnia 2010 r. Sąd Rejonowy uznał roszczenie powódki o odszkodowanie za spadek wartości nieruchomości za usprawiedliwione co do zasady.

Sąd Rejonowy ustalił, że powódka jest właścicielką nieruchomości położonej w W. przy ul. J.[...]. Nieruchomość znajduje się w strefie ograniczonego użytkowania, utworzonej rozporządzeniem Wojewody nr 50 z dnia 7 sierpnia 2007 r. w sprawie utworzenia obszaru ograniczonego użytkowania dla Portu Lotniczego im. F. Chopina (Dz. Urz. Wojewody Mazowieckiego z 2007 r. Nr 156, poz. 4276) wydanym na podstawie art. 135 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jedn.: Dz. U. 2008 r. Nr 25, poz. 150 ze zm. – dalej jako p.o.ś.).

W ocenie tego Sądu powódka nie może uzyskać dochodzonego odszkodowania w oparciu o przepis art. 129 p.o.ś., z uwagi na nieobowiązanie obszaru ograniczonego użytkowania dla Portu Lotniczego im. Fryderyk Chopina. W dniu 15 listopada 2008 r. nastąpiła bowiem zmiana art. 135 ust. 2 p.o.ś., przez określenie, że obszar ograniczonego użytkowania tworzy sejmik wojewódzki w drodze uchwały, jednak ustawa zmieniająca nie zawierała przepisów przejściowych, które wskazywałyby na utrzymanie w mocy przepisów wykonawczych wydanych na podstawie art. 135 ust. 2 p.o.ś., a tym samym rozporządzenie stało się nieaktualne. W konsekwencji tego – jak stwierdził – w uzasadnieniu wyroku upadła podstawa prawna do żądania przez powódkę

odszkodowania z tytułu rewitalizacji akustycznej budynku, które jest bezzasadne i podległo oddaleniu.

Powódka powoływała się na pogorszenie warunków korzystania z nieruchomości na skutek emitowania hałasu powyżej dopuszczalnego poziomu, co wpływa na pogorszenie komfortu życia jej mieszkańców oraz obniżenie wartości nieruchomości i uniemożliwienie korzystania w pełni z jej własności. Okoliczności te pozwoliły – zdaniem Sądu Rejonowego – rozważyć roszczenie powódki o odszkodowanie z tytułu spadku wartości nieruchomości na podstawie art. 435 k.c. w zw. z art. 322 p.o.ś. Powódka nie może natomiast, także w tym zakresie, powoływać się na art. 129 p.o.ś., z uwagi na nieobowiązywanie obszaru ograniczonego użytkowania. Przepis ten stanowiący *lex specialis* w stosunku do art. 322 p.o.ś. ma zastosowanie wyłącznie w związku ze stworzeniem strefy ograniczonego użytkowania. Nie wyłącza to jednak stosowania art. 322 p.o.ś. i z jego odesłania przepisów Kodeksu cywilnego, jako podstawy dochodzenia roszczeń powstałych w następstwie wprowadzonych ograniczeń, które nastąpią bez związku z treścią tych ograniczeń, ale w związku z działalnością podmiotu, na rzecz którego ograniczenie nastąpiło. Sąd Rejonowy uznał, że pozwany prowadzi przedsiębiorstwo wprowadzane w ruch siłami przyrody, jakim jest lotnisko i z tą jego działalnością jest związana nadmierna emisja hałasu, stanowiąca przyczynę obniżenia wartości nieruchomości powódki. Za przyjęciem, że pozwany jest przedsiębiorstwem w rozumieniu art. 435 k.c. przemawia fakt, że ustawa – Prawo ochrony środowiska wskazuje, jako podmiot odpowiedzialny za wypłatę odszkodowania w przypadku utworzenia obszaru ograniczonego użytkowania lotnisko, a nie poszczególne linie lotnicze. Odnosząc się do kwestii obniżenia wartości nieruchomości wskazał, że stanowi ono wymierną stratę, niezależnie od tego, czy właściciel ją zbył lub zamierza ją zbyć. Spadek wartość rzeczy wyrażony w pieniądzu i odnoszony do zasad rządzących rynkiem jest szkodą poniesioną przez powódkę w rozumieniu art. 361 k.c.

Na skutek apelacji pozwanego Sąd Okręgowy zmienił wyrok Sądu Rejonowego w ten sposób, że oddalił powództwo i rozstrzygnął o kosztach procesu za obie instancje stosownie do jego wyniku.

Sąd Okręgowy podzielił rozważania Sądu Rejonowego odnośnie do bezzasadności żądania powódki zasądzenia odszkodowania z tytułu rewitalizacji budynku w oparciu o art. 129 p.o.s., jako trafne i nie wymagające ponownego ich przytaczania.

Nie zaakceptował natomiast stanowiska Sądu pierwszej instancji, że roszczenia powódki są usprawiedliwione co do zasady na podstawie art. 435 k.c., który ma zastosowanie jedynie do przedsiębiorstw, w całości wprawianych w ruch za pomocą sił przyrody. Do zastosowania art. 435 k.c. nie wystarczy, by przedsiębiorstwo lub zakład bezpośrednio wykorzystywały elementarne siły przyrody, lecz chodzi o procesy polegające na przetwarzaniu energii elementarnej na pracę lub inne postacie energii, co wymaga użycia maszyn i innych urządzeń przetwarzających. Zastosowana jako źródła energii siła przyrody ma stanowić siłę napędową przedsiębiorstwa lub zakładu jako całości. Podzielił zarzut apelującego który, odwołując się do przedmiotowej definicji przedsiębiorstwa z art. 55¹ k.c., podniósł, że skoro pozwany nie jest posiadaczem statków powietrznych, to nie może ponosić odpowiedzialności za hałas spowodowany przez wytworzony przez nie ruch, a ewentualną odpowiedzialność w tym zakresie ponosi na podstawie art. 206 i 207 ustawy z dnia 3 lipca 2002 r. – Prawo Lotnicze (tekst jedn.: Dz.U. z 2006 r. Nr 100, poz. 696 ze zm.) osoba eksploatująca statki powietrzne. Odmienna pod tym względem – co podnosił apelujący – jest natomiast sytuacja lotniska wojskowego, wówczas bowiem zarówno samoloty i cała infrastruktura lotnicza należą do tego samego podmiotu – Skarbu Państwa reprezentowanego przez Wojskowy Zarząd Infrastruktury. Sąd Okręgowy podzielił zarzut apelującego, że ze względu na odrębność podstaw prawnych z tytułu art. 129 do 136 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. ustawy – Prawo ochrony środowiska bezpodstawną jest dokonana przez Sąd Rejonowy interpretacja art. 435 k.c. odwołująca się do zasady odpowiedzialności z art. 136 ust. 2 tej ustawy.

W skardze kasacyjnej powódki od wyrok Sądu Okręgowego, opartej na obu ustawowych podstawach, skarżąca zarzuciła naruszenie:

- 1) art. 129 ust. 2 p.o.ś. przez jego niezastosowanie i przyjęcie, że powództwo nie zasługuje na uwzględnienie wobec utraty mocy obowiązującej przez

rozporządzenie Wojewody Mazowieckiego Nr 50 z dnia 7 sierpnia 2007 r. w sprawie utworzenia obszaru ograniczonego użytkowania dla Portu Lotniczego im. Fryderyka Chopina,

- 2) art. 135 ust. 2 p.o.ś. przez niewłaściwą wykładnię i przyjęcie, że zmiana jego treści dokonana na podstawie ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnieniu informacji o środowisku, jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie społeczeństwa oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 1999, poz. 1227 – dalej jako ustawa o udostępnieniu informacji o środowisku) spowodowała utratę mocy obowiązującej przez rozporządzenie Wojewody Mazowieckiego z dnia 7 sierpnia 2007 r.,
- 3) art. 316 § 1 k.p.c. przez niewzięcie pod uwagę obowiązywania tego rozporządzenia,
- 4) art. 435 w zw. z art. 322 – 328 p.o.ś. i przyjęcie, że pozwany nie jest przedsiębiorstwem wprawianym w ruch za pomocą sił przyrody, o którym jest mowa w art. 435 k.c.,
- 5) art. 435 k.c. przez niewłaściwą wykładnię i ograniczenie definicji przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 435 k.c. do definicji wskazanej w art. 55¹ k.c.,
- 6) art. 206 i 207 ustawy Prawo lotnicze przez ich błędne zastosowanie w sprawie i przyjęcie, że za hałas generowany przez statki powietrzne korzystające z lotniska pozwanego odpowiada osoba eksploatująca statek powietrzny jak też, że przepisy te wyłączają odpowiedzialność na podstawie art. 435 i nie stanowią *lex specialis* do art. 436 k.c.,
- 7) art. 1 Protokołu Nr 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności przez usankcjonowanie zaskarżonym wyrokiem naruszenia przez pozwanego prawa własności nieruchomości powódki, bez potrzeby kompensaty poniesionej szkody oraz art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności przez pozbawienie powódki prawa do rzetelnego procesu,

- 8) art. 21 ust. 1 i 2 Konstytucji przez usankcjonowanie naruszenia przez pozwanego prawa własności nieruchomości powódki bez potrzeby rekompensaty poniesionej szkody,
- 9) naruszenie art. 328 § 2 k.p.c. przez brak wskazania w uzasadnieniu wyroku uzasadnienia prawnego dla wydanego orzeczenia, niewyjaśnienie jego podstawy faktycznej i prawnej, rażącą ogólnikowość uzasadnienia, a tym samym uniemożliwienie jego kontroli instancyjnej.

We wnioskach skargi powódka domagała się uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Podzielić należy, wyrażającą się w zarzucie naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. krytykę uzasadnienia zaskarżonego wyroku, które może rodzić wątpliwości co do prawnych motywów rozstrzygnięcia oraz mające początek w uzasadnieniu wyroku Sądu Rejonowego wątpliwości odnośnie do jego zakresu przedmiotowego.

Powódka wystąpiła w sprawie z dwoma wyraźnie wyspecyfikowanymi pod względem faktycznym i prawnym roszczeniami. Domagała się mianowicie na podstawie art. 129 ust. 2 p.o.ś. odszkodowania z tytułu rewitalizacji akustycznej budynku i na podstawie art. 435 w zw. z art. 322 p.o.ś. odszkodowania z tytułu spadku wartości nieruchomości.

Sąd Rejonowy, który uznał za usprawiedliwione co do zasady roszczenie powódki o odszkodowanie za spadek wartości nieruchomości, w motywach swojego wyroku dokonał również oceny zasadności drugiego jej roszczenia opartego na art. 129 ust. 2 p.o.ś. i uznał że nie zasługuje ono na uwzględnienie, niejako uprzedzając tym samym nie wydane jeszcze w tym zakresie rozstrzygnięcie, zaś Sąd Okręgowy poddając to stanowisko merytorycznej kontroli, bez jakiegokolwiek uzasadnienia swojego stanowiska, przyłączył się do tej oceny.

Kwestia zastosowania art. 129 ust. 2 p.o.ś. jako podstawy roszczenia odszkodowawczego właściciela nieruchomości z tytułu obniżenia jej wartości w związku z ograniczeniem sposobu korzystania z nieruchomości w następstwie

ustanowienia obszaru ograniczonego użytkowania, była już przedmiotem rozważań Sądu Najwyższego. W postanowieniu z dnia 24 lutego 2010 r. III CZP 128/09 SN (Lex nr 5781 38) Sąd Najwyższy trafnie wskazał, że związek ustanowienia obszaru ograniczonego użytkowania z obniżeniem wartości nieruchomości należy rozumieć szeroko. W związku z ustanowieniem obszaru ograniczonego użytkowania pozostaje nie tylko obniżenie wartości nieruchomości będące następstwem ograniczeń przewidzianych bezpośrednio w treści rozporządzenia o utworzeniu obszaru (zwłaszcza ograniczeń w zabudowie), lecz także obniżenie jej wartości wynikające z tego, że na skutek wejścia w życie rozporządzenia dochodzi do zawężenia granic własności (art. 140 i 144 k.c.) i tym samym ściśnienia wyłącznego władztwa właściciela względem nieruchomości położonej na obszarze ograniczonego użytkowania. Właściciel, który przed wejściem w życie rozporządzenia mógł żądać zaniechania immisji (hałasu) przekraczającego standard ochrony środowiska, w wyniku ustanowienia obszaru możliwości takiej zostaje pozbawiony. Szkodą podlegającą naprawieniu na podstawie art. 129 ust. 2 p.o.ś. jest więc także obniżenie wartości nieruchomości wynikające z faktu, że właściciel będzie musiał znosić dopuszczalne na tym obszarze immisje.

W świetle powyższego, za właściwą podstawę prawną uzyskania przez powódkę ochrony w zakresie roszczenia o naprawienie szkody w postaci zmniejszenia się wartości nieruchomości, wynikającej z faktycznego oddziaływania lotniska pozwanego, emitującego hałas w stopniu, który uzasadniał utworzenie obszaru ograniczonego użytkowania, jeżeli obszar ten obowiązuje, uznać należy art. 129 ust. 2 p.o.ś.

Wskazana przez powódkę podstawa prawna jej roszczenia nie ma charakteru wiążącego sądy orzekające w sprawie, które nie mogły jedynie rozstrzygać sprawy na podstawie innego stanu faktycznego, niż ten, który jest podstawą powództwa. Jeżeli jednak z powołanych w jego uzasadnieniu okoliczności faktycznych wynika, że roszczenie jest uzasadnione w całości bądź w części, to powinno być ono uwzględnione mimo, że jego podstawa prawna została błędnie przytoczona.

W tym stanie rzeczy pozostaje odnieść się do kwestii obowiązywania rozporządzenia Wojewody Mazowieckiego nr 50 z dnia 7 sierpnia 2007 r. w związku z kolejnymi zmianami art. 135 ust. 2 p.o.ś. Przepis ten zawierający upoważnienie do ustanawiania obszarów ograniczonego użytkowania (art. 135 ust. 2) został zmieniony przez art. 19 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze zmianami w podziale zadań i kompetencji administracji terenowej (Dz.U. Nr 175, poz. 1462 ze zm.). W wyniku tej zmiany kompetencje do wydawania aktów w tym zakresie przeszły z dniem 1 stycznia 2008 r. z wojewodów na sejmiki województw, które miały je wydawać w formie uchwały. O dalszym obowiązywaniu dotychczasowych rozporządzeń wojewodów rozstrzygał art. 47 ust. 2 ustawy zmieniającej, stanowiąc o utrzymaniu ich w mocy do czasu wydania nowych aktów prawa miejscowego przez organy przejmujące zadania i kompetencje. Wbrew stanowisku zaskarżonego wyroku, rozporządzenie Wojewody Mazowieckiego nr 50 nie utraciło mocy obowiązującej także po kolejnej zmianie art. 135 ust. 2 ustawą z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227 ze zm.), która weszła w życie z dniem 15 listopada 2008 r. W jej następstwie nie doszło bowiem do zmiany zakresu spraw przekazanych tym przepisem do uregulowania w akcie prawa miejscowego, ani też nie uległy zmianie wytyczne dotyczące treści tego aktu w rozumieniu § 32 ust. 2 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz.U. Nr 100, poz. 908). Zgodnie z zawartą w tym przepisie regułą walidacyjną, która na podstawie § 147 powyższego rozporządzenia ma odpowiednio zastosowanie do aktów prawa miejscowego, jeżeli zmienia się treść przepisu upoważniającego do wydania aktu wykonawczego w ten sposób, że zmienia się rodzaj aktu wykonawczego albo zakres spraw przekazanych do uregulowania aktem wykonawczym lub wytyczne dotyczące treści tego aktu przyjmuje się, że taki akt wykonawczy traci moc obowiązującą z dniem wejścia w życie ustawy zmieniającej treść przepisu upoważniającego, jakim jest w omawianym stanie prawnym art. 135 p.o.ś. Mimo nowelizacji ustawy – Prawo o ochronie środowiska w opisanym wyżej zakresie, rozporządzenie Wojewody Mazowieckiego nr 50

z dnia 7 sierpnia 2007 r. w przedmiocie utworzenia obszaru ograniczonego użytkowanie, nie utraciło więc, w następstwie dokonanych zmian art. 135 ust. 1 i 2 p.o.ś. mocy obowiązującej (tak również WSA w Warszawie w szczególności i obszernie umotywowanym wyroku z dnia 31 sierpnia 2009 r., IV SA/Wa 2569/07).

W tej sytuacji odmowa zastosowania przez Sąd Rejonowy, za akceptacją Sądu Okręgowego, art. 129 ust. 2 p.o.ś. jako podstawy prawnej roszczenia powódki z powodu błędnego zapatrywania odnośnie do utraty mocy obowiązującej przez przedmiotowe rozporządzenie Wojewody Mazowieckiego i jego nieobowiązywania w dacie orzekania niewątpliwie narusza zarówno art. 316 § 1 k.p.c. jak i art. 129 ust. 2 p.o.ś.

Przyjęte w niniejszym wyroku wskazania co wykładni omówionych przepisów nie wyłączają możliwości przypisania pozwanemu na podstawie art. 435 odpowiedzialności za związane z ruchem lotniska szkody w mieniu w zakresie, w jakim ustanowienie obszaru ograniczonego użytkowania nie wyłączyło ochrony mienia oraz za szkody na osobie.

Przy właściwym, dla zdefiniowania pojęcia „przedsiębiorstwa poruszanego siłami przyrody” w rozumieniu art. 435 k.c., funkcjonalnym ujęciu, pojęcie to określać będzie przedsiębiorstwo, którego globalny cel funkcjonowania jest zależny od użycia sił przyrody, a korzystanie z nich stanowi warunek konieczny jego istnienia i funkcjonowania w tym sensie, że zarówno jego struktura jak i system organizacji i wykonywania zadań jest dostosowany do sił przyrody i zależny od nich. Ruch tego rodzaju przedsiębiorstwa wiąże się ze znacznym stopniem ryzyka możliwości wyrządzenia szkody osobom trzecim, a użycie urządzeń technicznych, o znacznym stopniu komplikacji technicznej ma charakter powszechny (wyrok SN z dnia 10 października 2008 r., II CSK 232/08, Lex nr. 497665 i dalsze powołane w nim orzeczenia SN)

Definicji tej odpowiada pozwane Przedsiębiorstwo PORTY LOTNICZE, którego działalność polega na obsłudze startów i lądowań przewoźników lotniczych, a jego siła napędową jako całości są siły przyrody. Mając to względnie nie można zaakceptować stanowiska Sądu Okręgowego odwołującego się do treści art. 55¹ k.c. i kwalifikującego przedsiębiorstwo pozwanego w oparciu o jego strukturę

własnościową, jako nie mieszczące się w kategorii przedsiębiorstw poruszanych siłami przyrody w ujęciu art. 435 k.c. Nie wchodzi tym samym w rachubę odpowiedzialność za szkody, których naprawienia domaga się powódka, kierując swoje roszczenia przeciwko pozwanemu na podstawie art. 435 k.c., ze strony osób eksploatujących statki powietrzne obsługiwane przez pozwane Przedsiębiorstwo w oparciu o art. 206 i 207 Prawa lotniczego.

Z tych przyczyn, przesądzających o zasadności podstaw wniesionej skargi kasacyjnej, Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 398¹⁴ k.p.c. i art. 108 § 2 w zw. z art. 391 § 2 w zw. z art. 398²¹ k.p.c.).